

Teknik çeşitli konulardaki bilgi, bilim ve sanat uygulamalarına ilişkin usul ve kuralları, teknoloji ise zamanın belirli bir anındaki tekniğin durumunu ve tekniğin geliştirilmesine yönelik faaliyetleri ifade eder. Toplumların kültür, refah ve uygarlık düzeyleri teknikteki ilerleme derecesi ve teknolojideki yaratma gücü ile değerlendirilir.

Teknolojiden söz edilince, üretim tekniği ve buna ilişkin buluşlar teknolojisi akla gelir. Sosyal teknoloji, çeşitli politikalarla uygulama alanına aktarılan sosyal yaşamı düzenlemeye ilişkin yöntem ve kuralları içerir. Her iki teknoloji de akılcı düşüncesinin ürünü olmakla beraber, buluşlar teknolojisinin doğa yasalarının, sosyal teknolojinin ise siyasal otoritenin disiplini altında oluşu, ikisi arasında önemli farklılıklar meydana getirir. Buluşlarda, başka bir deyişle, üretim teknolojisinde doğa yasalarının çizdiği sınırları aşamazsınız; aksi takdirde, olaylar sizi yalanlar. Sosyal yaşama ilişkin politikalar ve düzenler siyasal otoriteye tesbit edildiğinden, sosyal teknoloji alanında, akılcı düşüncesinin verilerinden ziyade siyasal otoritenin iradesi egemen rol oynar. Bu farkın meydan verdiği ilk sonuç, buluşlar teknolojisi ürünleri kuşaktan kuşağa ve toplumdaki topluma akıcı olmasına karşılık, sosyal yaşamı düzenleyen tekniklerde böyle bir akıcılıktan söz edilemez. Bu alanda, siyasal iktidarın tutumu, daha açık bir deyişle çıkarları, egemen rol oynar. Bunun nedeni, insanlar, pek de uzak olmayan tarih dönemlerine gelinceye kadar, zorbalığa dayanan siyasal otorite ile servet ve refahı paralel

olgular olarak tanımışlar; iktidarı servet ve refah kaynağı sanmışlardır. Sınıflı toplumlarda aristokrasinin zenginliğini merkezi otoritelerin verdikleri imtiyazlar sağlamıştır. Sonraları, insanlar, servetin ve refahın emek ürünü olduğu bilincine varınca, egemenler tarafından sömürdüklerinin farkına varmışlar; böylece başlayan sosyal dava, eşitlik ve özgürlük idealini bayrak yaparak, yüzlerce yıl sosyal mücadelelerle süregelmiştir. Batı'da kültürün ve uygarlığın gelişmesine yeni ufuklar açan ve kapitalizmin ekonomik üstünlük kazandırdığı burjuva sınıfını iktidara getiren bu süreç, Batılı toplumlarda hem sosyal sınıf hiyerarşisini, hem sosyal mücadelenin alanını değiştirmiş olmakla beraber, siyasal iktidarın bazı avantajlar sağlaması önlenememiştir. Geri kalmışlarda bu durum daha da belirgindir.

Halkın desteği sayesinde siyasal iktidara gelen burjuva sınıfı "kanun önünde eşitlik" sloganı ile, bu defa, halkın karşısında yer almış oluyordu. Bu dönem, sosyal demokrasinin gelişmesine sahne olmuştur. Batı'daki hızlı ve kesintisiz ilerlemenin dinamiğini oluşturan sosyal mücadelelerin konusu, içinde bulunduğumuz bu dönemde, fırsat eşitliği, refahın âdilâne paylaşılması, demokratik hak ve özgürlükler davası olarak biçimlenmiştir.

Önceleri uygar milletler topluluğu içinde onurlu bir yere sahip iken, Batı'daki ilerlemelere ayak uyduramayarak bugün geri kalmış milletler arasında yer alan milletlere gelince; bunlar yabancı teknolojiler ithal ederek kalkınma gayretine düşmüş, içeride ve dışarıda borçlanarak tüketim malları sanayi kurmakla yetindiklerinden üretim organizasyonuna entegre bir yapı ve bunun doğal olarak ekonomilerine kendiliğinden gelişme ve kalkınma istidadı kazandıramamıştır. İzledikleri kalkınma politikaları, taşıma su ile değirmen döndürmeye ya da ayakları köstekli bir atı yarışa sokmaya benzer.

Batı'daki ilerleme, eski Yunanlıların akılcı ve özgür düşünüş tarzından ve Roma hukuk dehasından kaynaklanan sistem bilincinden esinlenen insanların eseridir. Tarihsel gelişim süreci, onlara, sosyal haklarını korumak için güç birliği yapmak ve direnmek, kişilikli bir sosyal yaşam imkânı vermiştir. Geri kalmış toplumlar yakın tarihlere gelinceye kadar otokratik rejimlerin baskısı altında kavruk kalmışlar; sömürüye karşı güçbirliği yaparak direnmek şöyle dursun, sömürdüklerinin bilincine dahi varamamıştır. Batı feodalitesi ile buna tekabül eden Osmanlı Devleti toprak rejimlerinin karşılaştırılması, hukuk anlayışı ve gelişim süreçleri farklılığı konusunda bir fikir verebilir. Batı feodalitesinde senyör ile toprakları üzerinde yaşayan serf'ler arasında bir sözleşme ile tesbit edilen hukukî bir bağlılık vardır: Serf, senyöre sadakate ve topraklarını işlemekle yükümlüdür; buna karşılık, senyör, serfi korumayı üstlenmektedir. Osmanlı Timar ve Zeamet rejiminde Devletin

mülkiyeti altındaki topraklar ufak birimlere bölünerek, herbiri seferde orduya katılmak üzere sipahi askeri donatmakla yükümlü kişilerin otoritesi altına konulmuştur. Sosyal işbölümünün gelişmesine, haksızlıklara karşı halkın güçbirliği yapmasına imkân vermeyen böyle bir sosyal ortamda, hukuk ve sistem bilincinin doğmasına elverişli bir gelişim süreci söz konusu olamazdı. Böylesine durgun bir sosyal yapı dogmacı düşüncü, körü körüne otoriteye itaat alışkanlığını kökleştirmiştir. İnsanın kişiliğini gölgeleyen ve karakterini aşındıran bu alışkanlıklar Cumhuriyetimizin getirdiği modern düzeni de aşarak bugüne kadar süregelmiştir. Batı'dan aktarılan çoğu değerler gibi, "hukuk anlayışı" da yozlaştırılmaktan nasibini almış, "yasallık" kavramı "hukukilik" ve "meşruiyet" kavramlarını gölgelemiştir.

Kutu kutu içinde misali, içiçe birbirine bağlı ve karşılıklı etkileme ilişkisi içinde bulunan sistemlerden oluşan bir dünyada yaşıyoruz. Bizi çevreleyen doğa olayları ile dünyamız güneş sistemi içinde, güneş sistemi de galaksilerden oluşan bir kozmogoni içinde yer almaktadır. Sosyal yaşam, sosyal işbölümünün insanlar arasında kurduğu ilişkileri düzenleyen yönetim, ekonomi, sosyal güvenlik... gibi sistemlerden oluşan bir başka âlemde cereyan ediyor. İnsanın çalışma ve yaratma koşullarını belirleyen toplum düzeni, bu sistemleri uygulama alanına yansıtan teknik mekanizmalardan başka bir şey değildir.

Düzen, sosyal yaşamın akışını disiplin altına alarak yönlendiren kanallar ağına benzer. Bu akışın yönünü, siyasal iktidarın ideolojisi ve bu ideolojiyi sistematize eden doktrinler belirler. Geri kalmış toplumların dogmacı düşüncü alışkanlığının başlıca nedeni, sosyal olayları mikro boyutlarıyla değerlendirmeleridir. İnsanlar doğayı makro boyutlar halinde algıladıkları halde, sosyal yaşam olaylarını mikro boyutlarıyla algılayabilirler. Halbuki, sözü edilen olaylar, bütünlüğü içinde kavranabilir. Doktrin, sosyal olayları makro boyutlar kazandırarak bu bütünlüğü sağlar. Doktrinsiz bir politika veya düzenleme, açık denizlerde dümensiz bir gemiye ya da el yordamıyla yön bulmaya benzer. Böyle bir politika, iktidarları kendi yapısal özelliklerine uygun bir teknoloji geliştirmek küfletinden kurtarır; ama, beraberinde çeşitli sakıncalar getirir:

— Sosyal olayları mikro boyutlarıyla değerlendirmek, "filin tarifine" benzer; derin görüş ayrılıklarına meydan vererek uzlaşmayı zorlaştırır.

— Dogmatik düşüncü alışkanlığı yaratarak siyaset ortamının bataklıkla dönüşür.

— Dışarıdan aktarılan ileri bir politika veya düzen, kendi ilkeleri doğrultusunda uygulanmadığı takdirde, yozlaşmaya mahkûm olur. Örneğin, sözü edilen ülkelerin çoğunda, özenerek aldıkları demokrasi rejimi öylesine yozlaştırılmıştır ki, hilesiz, dürüst bir seçim sorununa indirgenmiştir. Halbuki, seçim, yalnız başına bir değer taşımaz; ancak, ka-

liteli ve karakterli kişileri iktidara getirdiği ölçüde yararlı olur ve değer kazanır.

Bu açıklamalar, kültür ve uygarlığın gelişiminde rol oynayan faktörleri ve bunların nedenler hiyerarşisindeki konumlarını açıkca göstermektedir: İnsan, hem üretim (buluşlar) teknolojisi, hem de sosyal teknoloji alanındaki işlevleriyle gelişim sürecinde baş rodedir; sosyal teknoloji, buluşlar teknolojisinin gelişimini koşullandırmak dolayısıyla, nedenler hiyerarşisinde önce gelir. Geri kalmış toplumlar bu gerçeği değerlendiremediğinden sanayilerini entegre ve dengeli bir yapıya kavuşturamamış; bu yüzden ki, ekonomilerine potansiyel imkânlarıyla orantılı bir kalkınma istidadı kazandıramamıştır.

Gözlemlerimiz bize doğada olsun sosyal yaşamda olsun, kâinatta hiçbir olayın kendiliğinden meydana gelmediğini, rastlantıya yer veremeyen bir nedensellik yasasının disiplini altında cereyan ettiğini öğretiyor. Serbest iradenin de, belirli bir amaca yönelik olması nedeniyle, bu kuralın dışına çıkmadığı sonucuna varıyoruz. Geri kalmışlık olayını siyasal iktidarın, yani yönetici kadroların kalitesi sorununa indirgeyen yukarıdaki görüşün, okuyucunun zihninde tereddütler ve bazı sorular uyandırması tabiidir: Geri kalmış toplumlar nasıl olup da kendilerini bu kötü yazgıdan, yani geri kalmışlıktan kurtaracak bir yönetim düzeyini yüzyıllar boyunca gerçekleştirme başarılamamışlardır?

Bu soruya geri kalmış her ülke için geçerli olabilecek bir yanıt vermek mümkün olmamakla beraber, genel nitelikte aralarında ortak nedenler bulunduğu bir gerçektir. Yoksulluk, bu ülkelerin en çarpıcı özelliklerinden biridir. Siyasal iktidar, nüfuz ve itibar ile refahı birarada sağlayan en kestirme yoldur. Bu nedenle, iktidar, en çetin bir mücadele alanıdır. Buralardaki iktidar mücadelesi, toplumun seçkin aydınlarından ziyade, becerikli ve kurnaz tiplerden oluşan kadroları iktidara getirir. Batılı olmayan demokrasilerde, bu tipler, lider kişiler çevresinde tek sesli bir iktidar oluştururlar. Yönetici seçiminde iktidara yakınlık ve bağlılık gibi duygusal faktörler önemli rol oynar; beceriklilik, başlıca değerlendirme kıstasıdır. Bu ülkelerde hiyerarşik kontrol ve idari vesayet usulü gibi hukuk kuralları geçerli kılınmadığından, yönetim külçeleşmiş ve yaygın bir sorumsuzluk rejimi meydana getirmiştir. Sorumsuzluk rejimi bir yandan, doğmacı düşünüş alışkanlığı öte yandan, yönetimdeki aksaklıkları kamufle ettiğinden ya da tevile imkân verdiğinden, siyasal ve bürokratik kadrolardaki kalite düşüklüğü bir sorun teşkil etmez. Bir başka neden de, iktidar sahiplerinin tartışma ve özeleştiriyeye karşı tahammülsüz olmaları, reformcu eğilimdeki aydın kişileri aralarına almaktan çekinmeleridir.